

Krzysztof Mielcarek

"Jezus i Ewangelie w ogniu dyskusji", Józef Kudasiewicz, Henryk Witczyk, Kielce 2011 : [recenzja]

Collectanea Theologica 82/4, 214-219

2012

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Józef KUDASIEWICZ, Henryk WITCZYK, *Jezus i Ewangelie w ogniu dyskusji*, Jedność, Kielce 2011, ss. 496.

Kiedy w 1963 r. Zenon Kosidowski po raz pierwszy opublikował *Opowieści biblijne* jedynie słuszna ideologia czasów głębokiego PRL zyskała ważne narzędzie w walce z chrześcijanami w Polsce, a z Kościołem katolickim w szczególności. Wielu przedstawicieli polskiej inteligencji sięgnęło po tę książkę z intencją zapoznania się ze światem i problematyką, która przez lata pozostawała dla nich *terra incognita*, przede wszystkim z powodu bardzo ograniczonego dostępu do opracowań podejmujących tematykę biblijną. Ich rozczarowanie musiało być jednak duże, kiedy okazało się, że mają do czynienia nie z rzetelnym badaniem, ale raczej z rodzajem ideologicznej manipulacji, która miała ich przekonać, że opisy wydarzeń w Piśmie Świętym nie są wiarygodne. Szesnaście lat później Z. Kosidowski skoncentrował się już tylko na Ewangeliach (*Opowieści ewangelistów*, Warszawa 1979; po śmierci autora wydana również w języku rosyjskim), podważając wiarygodność osoby Jezusa i przekazu ewangelistów. Podobne „zaślugi” miał również Zygmunt Poniatowski (*Wprowadzenie w ewangelie*, Warszawa 1971).

Książd prof. Józef K u d a s i e w i c z podjął się niełatwej w tamtych czasach polemiki z poglądami promarksistowskich autorów. Jego książka zatytułowana *Biblia – historia – nauka* (Lublin 1987) przez długie lata stanowiła jedyną alternatywę dla twórczości Z. Kosidowskiego i Z. Poniatowskiego. Argumentację w wersji skróconej ks. J. Kudasiwicz przedstawił w publikacji *Jezus historii, a Chrystus wiary* (Lublin 1987), a później przepracował na potrzeby *Wstępu do Nowego Testamentu* (Poznań 1994).

Czasy przemian po 1989 r. przyniosły nowe wyzwania. Dawną siemieżną ideologię marksistowską zastąpiła nowa, znacznie subtelniejsza, fala sekularyzmu i liberalizmu, która wyklucza Boga nie tylko z nurtów ludzkiej myśli, ale także, a może przede wszystkim, z codziennej egzystencji człowieka. Sekularyzm i indywidualizm zaczął wdzierać się głęboko w struktury samego Kościoła, co zaowocowało dysydenckimi postawami wśród wielu kapłanów. Ponieważ niektórzy z nich byli również znanymi teologami i autorytetami w swoich środowiskach, doszło do poważnego zamieszania o charakterze moralno-doktrynalnym. Na gruncie bibliistyki najbardziej uwidocznił się on w sporze o osobę Jezusa. Zgodnie z przekazem ewangelistów jest On Chrystusem i Synem Bożym, ale wielu współczesnych myślicieli próbuje Go sprowadzić do roli żydowskiego wędrownego nauczyciela, działacza społecznego lub rewolucjonisty. Za znak czasu można uznać fakt, że w Polsce nurt ten jest dziś reprezentowany głównie przez byłego katolickiego księdza, prof. Tomasza Węćławskiego, znanego obec-

nie jako Tomasz Polak, pracownik Pracowni Pytań Granicznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poglądy T. Polaka nabrały rozgłosu zwłaszcza po jego rezygnacji z kapłaństwa w marcu 2007 r., a następnie po akcie apostazji w styczniu kolejnego roku. Autor propagował je przede wszystkim przez publikacje internetowe (zob. <http://www.graniczne.amu.edu.pl/PPGWiki/wiki/UniwersumWczesnychChrześcijan?skin=raw> /aktualnie niedostępne/; por. rozszerzoną z wersji zamieszczonej w „Tygodniku Powszechnym” polemikę G. Strzelczyka i Tomasza Węclawskiego, *Uniwersum wczesnych chrześcijan. Uwagi krytyczne*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1/2009, s. 171-180; zob. też A. Malina, *Węclawskiego interpretacja Ewangelii*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1/2009, s. 181-196), ale częściowo zaprezentował również w „Tygodniku Powszechnym” w ramach teologicznej debaty zatytułowanej *Zrodzony, a nie stworzony*, poświęconej bóstwu Jezusa i wiarygodności Nowego Testamentu. W debacie wzięli udział: ks. S. Rabiej, ks. G. Strzelczyk, P. Augustyniak, ks. H. Witczyk, abp J. Życiński, ks. H. Seweryniak; T. Węclawski /Polak/, ks. R. Nakoneczny, ks. J. Prusak i P. Milcarek (zob. http://tygodnik.onet.pl/14,49,zrodzony_a_nie_stworzony,temat.html).

Obok T. Polaka popularyzacją owoców refleksji świata zachodniego na temat Jezusa historycznego z pozycji niechrześcijańskich zajmuje się również Dariusz Kot, animator strony internetowej jezushistoryczny.pl i zdeklarowany ateista. (D. Kot z sobie tylko znanego powodu postanowił pozostać postacią anonimową. Lakoniczna notka pod jego artykułami w czasopiśmie „Znak” informuje, że jest filologiem.) Ostatnio udało mu się namówić kilku przedstawicieli teologii katolickiej do ciekawej debaty pod tytułem *Obraz czy obrazy Jezusa*. W pierwszej odsłonie w lipcu 2012 r. w dyskusji, oprócz D. Kota, wzięli udział księża: A. Malina, G. Strzelczyk i K. Paczos (zob. <http://debata.didaskalos.pl/debataojezusie>, z dn. 20 VIII 2012). W drugiej zaplanowany był udział m.in. ks. M. Ugłorza, T. Bartosia, S. Obirka i T. Polaka, ale tymczasowo została ona zawieszona.

Odpowiadając na wezwania współczesności, ks. prof. Henryk Witczyk parokrotnie wypowiadał się już w sprawie badań nad Jezusem historycznym (zob. np. *Nowa rekonstrukcja starej tezy*, TPow z dn. 16 III 2008 r.; *Historia i tajemnica chrztu Jezusa*, „Znak” 4/2009; *Fantazmatyczna geneza chrześcijaństwa? w: Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Waldemara Chrostowskiego w 60. rocznicę urodzin*, Warszawa 2011). Jego głos nie jest już dziś na szczęście odosobniony, ponieważ debata na temat Jezusa historycznego ma obecnie w Polsce wielu systematycznych i kompetentnych uczestników. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim księży: R. Bartnickiego, H. Seweryniaka, J. Kręcidłę i M. Skierkowskiego (UKSW) oraz A. Malinę i G. Strzelczyka (UŚ).

Dobrze się jednak stało, że, kontynuując dokonania swojego mistrza, ks. J. Kudasiewicza, przygotował wspólną publikację, w której znalazły się zarówno ważniejsze fragmenty publikowanych już wcześniej opracowań jak i materiały nowe. Tym samym zaktualizował niejako dokonania Instytutu Nauk Biblijnych KUL na tym polu. Książka pt. *Jezus i Ewangelie w ogniu dyskusji* składa się z trzech części, z których dwie pierwsze zawierają rozdziały obydwu autorów, trzeci zaś jest teologicznym uzupełnieniem dyskusji o historycznym Jezusie i obejmuje tylko materiały H. Witczyka.

Rozdział pierwszy, napisany przez J. Kudasiewicza, pt. *Geneza zagadnienia „Jezus historii a Chrystus wiary”* jest obszernym zarysem problematyki sięgającym postaci H.S. Reimarus, przez prekursorów metody morfokrtycznej (M. Dibelius, R. Bultmann) z uwzględnieniem polskiego kontekstu badań (Z. Kosidowski i Z. Poniatowski), który był radykalizacją twierdzeń myśli zachodniej. Autor słusznie stwierdza, że zachodni, luterkański kontekst rozwiązań morfokrtycznych wciśnięty w gorset ideologii marksistowskiej zupełnie nie przekonuje.

J. Kudasiewicz zajmuje się w drugim rozdziale kwestią mitologizacji postaci Jezusa, prezentując ważniejszych krytyków R. Bultmanna (Ch. Dodd, O. Culmann, H. Riesefeld, R. Riesner). Ich dokonania jasno ukazują, że dotarcie do postaci Jezusa historycznego na podstawie przekazu Ewangelii jest możliwe i wiarygodne. Nowa hermeneutyka w wydaniu anglosaskim (J.M. Robinson) i niemieckim (F. Fuchs) wykazała, że przepowiadanie pierwotnego Kościoła jest kontynuacją kerygmatu samego Jezusa. Niemiecka teologia systematyczna (W. Pannenberg, J. Moltmann) również odniosła się krytycznie do Bultmanowej próby odrywania historii od wiary. Swój głos w dyskusji nad historycznym Jezusem mieli także marksiści (M. Machoveč, V. Gradovsky, E. Bloch, R. Garaudy), których poglądy stopniowo ewoluowały od skrajnego sceptycyzmu historycznego na temat Jezusa do próby uzgodnienia Jego orędzia z filozofią marksistowską. Polska reprezentacja marksistowskich pisarzy jawi się na tym tle jako epigoni skrajnych pobultmanowskich ujęć.

Trzeci rozdział jest skrótową analizą genezy Ewangelii w ich ostatecznym kształcie. J. Kudasiewicz przedstawia trzyetapowy proces powstawania Ewangelii (Jezus, apostołowie, ewangeliści), który nie tylko wyjaśnia powody istniejących dzisiaj różnic między Ewangeliami, ale zdecydowanie broni jedności nauczania Jezusa z przekazem pierwotnego Kościoła. Autor podkreśla przy tym, że historyczne wypowiedzi Jezusa (*ipsissima verba Jesu*) nie zawsze są tożsame z przekazem danego ewangelisty, ale jego wiarygodność umożliwia dotarcie do nich przez odpowiednie kryteria badawcze. Na podstawie systematycznych badań tego typu powstało już wiele syntez Jezusowego orędzia (W.G. Kümmel, J. Jeremias, L. Goppelt, J. Gnilka).

W rozdziale czwartym pałeczkę w oprowadzaniu po niełatwej tematyce przejmują drugi z autorów, H. Witczyk, zapoznając czytelnika z trzecim etapem badań nad Jezusem historycznym. *Third quest* jest zjawiskiem skomplikowanym i wielonurtowym, dlatego autor rozbija jego prezentację na kilka paragrafów, omawiając kolejno postać Jezusa w kontekście judaizmu (A. Geiger, G. Vermes, W. Bousset, E.P. Sanders, N. T. Wright) i hellenizmu (R. Funk, M. J. Borg, D. Crossan), a następnie odnosząc się do badań uwzględniających podejścia socjologiczne (G. Theissen), polityczne (R. Horsley) i nurt neoliberalny (reprezentanci *Jesus' Seminar*, H. Koester). Mimo niewątpliwych zasług przedstawicieli tego kierunku w odświeżaniu kolejnych ważnych wymiarów historycznego Jezusa, autor słusznie podkreśla, że ich podejście apriorycznie wyklucza jakikolwiek związek Jezusa z Nazaretu z Chrystusem wyznawanym w wierze Kościoła apostołskiego.

W kolejnym rozdziale H. Witczyk mierzy się z polskim reprezentantem neoliberalnego nurtu badań, T. Polakiem, analizując wiarygodność i spójność jego tezy o „trzech przegranych” Jezusa, którą poznański teolog zaproponował w ramach swoich wykładów pt. *Uniwersum wczesnych chrześcijan*. Prezentując poglądy T. Polaka o porażce Jezusa w wymiarach ziemskiej działalności (mesjanizm), śmierci na krzyżu (soteriologia) i złożenia do grobu (zmartwychwstanie w ciebie), autor obala w sposób systematyczny poszczególne tezy. Przy okazji wykazuje również ich fundamentalną zależność od poglądów G. Theissena. Okazuje się jednak, że T. Polak jest w swoich twierdzeniach o wiele bardziej radykalny od profesora z Heidelbergu, którym się inspirował.

Drugą część książki wprowadza polemika J. Kudasiewicza z poglądami autora *Opowieści ewangelistów*. Z faktu, że ostatnie (trzecie) wydanie tej książki ukazało się w 1983 r., ktoś mógłby wyciągnąć błędny wniosek, że jest to dyskusowanie z cieniami tych, którzy dawno odeszli do lamusa. Wystarczy jednak odwiedzić fora propagatorów ateizmu, żeby się przekonać, że opracowania Z. Kosidowskiego nadal czyta się w Polsce z estymą godną świętej księgi. Na stronie racjonalista.pl opis pozycji zaczyna się następująco: „Podstawowa, klasyczna pozycja krytycznej biblistyki. Lektura obowiązkowa” (sic!).

Warto zatem, by współczesny czytelnik potrafił właściwie ocenić „prometejskie” rozstrzygnięcia jej autora.

Kolejną polemikę z T. Polakiem podejmuje w następnym rozdziale H. Witczyk, kwestionując pojęcie Ewangelii jako fantazmatu. Przejęte od G. Theissena koncepcja nauczania i postawy życiowej Jezusa jako anarchizmu wobec archaicznych przepowiadania i egzystencji Kościoła okazały się w rezultacie oparte na metodologicznych błędach, które zostały szczegółowo i precyzyjnie wyliczone (autor w dużej mierze wykorzystał tu bardzo dobrze uporządkowane rozstrzy-

gnięcia A. Maliny, *Węclawskiego interpretacja Ewangelii*. SSHT 1/2009), a przy okazji ukazano alternatywne propozycje interpretacyjne.

Trzy kolejne rozdziały autorstwa J. Kudasiewicza zostały zaczerpnięte z jego książki *Biblia – historia – nauka* i omawiają kolejno naukę II Soboru Watykańskiego na temat historyczności Ewangelii, problem historyczności tzw. Ewangelii Dzieciństwa oraz zagadnienie taumaturgicznej działalności Jezusa. Żaden z nich nic nie stracił ze swej aktualności, a autor przedstawia je z charakterystyczną dla siebie jasnością i uporządkowaniem. Podkreśla w nich związek treści ewangelicznych z historią Jezusa i wyjaśnia biblijne znaczenie Jego znaków.

Ostatni, bardzo obszerny, rozdział napisany przez H. Witczyka obejmuje problematykę świadectw ewangelistów na temat męki i śmierci Jezusa w perspektywie historycznej. Autor przechodzi kolejno poszczególne etapy opisu męki (wieczera, Getsemani, sąd przed Sanhedrynem, rozprawa przed Piłatem, droga na Kalwarię, ukrzyżowanie, śmierć i złożenie do grobu), analizując treści zawarte w Ewangeliach. Mimo tytułowej zapowiedzi tylko część rozważań jest próbą odniesienia przekazów ewangelicznych do historii. Wiele fragmentów zawiera liczne odniesienia do egzegezy i znaczenia teologicznego poszczególnych perykop. W podsumowaniu rozdziału autor stwierdza zgodność poszczególnych opisów męki zarówno „co do istoty, a nawet kolejności zdarzeń” (s. 281) z zastrzeżeniem, że każdy ewangelista prezentuje własną oryginalną perspektywę teologiczną.

Ostatnia część książki zatytułowana *Od historii Jezusa do tajemnicy Chrystusa Pana* jest osobistym wkładem H. Witczyka. W kolejnych teologicznych obrazach autor zajmuje się sceną przygotowującą narodzenie Jezusa w Ewangelii św. Mateusza (1,18-25), chrztem Jezusa w Jordanie (czytelnik znajdzie tu nawiązania do polemicznej analizy D. Kota, który krytycznie odniósł się do książki Benedykta XVI *Jezus z Nazaretu*; autor opublikował je na łamach „Znaku” w kwietniu 2009 r.) oraz tajemnicami królowania Boga i zmartwychwstania. Tematykę tę autor podejmował wielokrotnie w wielu artykułach. Uzupełnia ją refleksja nad modelem teologii biblijnej, której treść jest tożsama z artykułem w „Rocznikach Biblijnych” 1/ 2009. Kierownik Katedry Teologii Biblijnej Nowego Testamentu Instytutu Nauk Biblijnych KUL od wielu lat prowadzi owocne badania nad tematyką teologiczną dotyczącą Ewangelii, a zwłaszcza tradycją Janową. Dlatego czytelnik znajdzie w rozdziałach egzegetyczno-teologicznych wiele ważnych i głębokich rozstrzygnięć, których aktualność jest bezsporna, chociaż nie wiąże się bezpośrednio z kwestiami dotyczącymi historyczności Jezusa.

Książka *Jezus i Ewangelie w ogniu dyskusji* stanie się z pewnością cenną pomocą dla wszystkich, którzy odczuwają potrzebę uporządkowania biblijnej wie-

dzy w kwestii historyczności Jezusa i Jego Ewangelii oraz pogłębionego obrazu Tajemnicy Jezusa Chrystusa. W dobie pełnej wolności słowa, która nie zawsze oznacza odpowiedzialność za słowo, opracowanie J. Kudasiewicza i H. Witczyka staje się lekturą obowiązkową wszystkich wierzących chrześcijan. Wiara, która poszukuje zrozumienia, domaga się od każdego, by nie tylko potrafił na miarę swojego intelektualnego rozwoju spojrzeć wstecz ku historycznej przestrzeni, w której Bóg udzielił daru zbawienia ludzkości, ale również, rozumiejąc niewystarczalność owej historycznej perspektywy, usiłował ogarnąć teologiczną głębię historycznych wydarzeń.

Krzysztof Mielcarek, Lublin

Jerzy WOŹNIAK (red.), *Polska syrologia w zarysie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, ss. 355.

Zdarzają się książki cenne i potrzebne, które – przynajmniej przez pewien czas – pozostają niemal niezauważone, podobnie jak dziedziny, których dotyczą, zarezerwowane dla wąskiego grona entuzjastów, którzy dopiero po latach mozolnej pracy słusznie zyskują miano erudytów i specjalistów. Należy do nich niniejsza książka. Wydana w stosunkowo niewielkim nakładzie, trafiła przede wszystkim do bibliotek i rąk wąskiej grupy uczonych zainteresowanych kulturą syryjską. Bliski Wschód nigdy nie był spokojnym rejonem świata, lecz od kilkunastu miesięcy Syria stała się teatrem krwawej wojny domowej, w której przeciwnicy obecnie rządzącej ekipy są zbrojnie i ekonomicznie wspierani z zagranicy. Początkowo Syria pozostawała w czołówkach doniesień prasowych, radiowych i telewizyjnych, stopniowo jednak dramatyczne wiadomości stamtąd ustąpiły miejsca innym tematom. Szczególnie ciężkie jest położenie syryjskich chrześcijan, którzy coraz bardziej czują się osamotnieni i opuszczeni – również przez europejskich współwyznawców. W tej sytuacji książka *Polska syrologia w zarysie* nabiera wartości niemal symbolicznej, tym bardziej że polityczne zaangażowanie naszego państwa i jego władz pozostawia wiele do życzenia.

Redaktor publikacji, ks. dr Jerzy Woźniak CM, ma ogromne zasługi w dokumentowaniu i upowszechnianiu wiedzy na temat kultur Lewantu i Orientu. Poświęcił tej problematyce wiele lat swego pracowitego życia, pozostając nieco na uboczu głównych nurtów polskich uczelni i nie wstępując na kolejne szczeble kariery akademickiej. Zajmując się językiem syryjskim od ponad 30 lat, jest doskonale przygotowany do uwieńczonych sukcesem starań, by przedstawić aktualny stan badań oraz podglebie, na jakim się one rozwijały. Publikacja przygotowana pod jego redakcją tym bardziej więc zasługuje na odnotowanie i szczerą